

małżeństwa, przygotowujących się do założenia własnej rodziny, jak również przez ludzi, którzy żyją już w założonych przez siebie „wspólnotach miłości” oraz przez tych, którzy wychowują młode pokolenie do zadań, jakie ich w przyszłości czekają. Z całą pewnością lektura niniejszej książki otworzy nowe horyzonty, rzuci światło na wiele, wydawać by się mogło, znanych już spraw, a jednak wciąż jakoś pomijanych, zwłaszcza w nauczaniu i codziennym życiu.

Ks. Józef Stala

Teologia pastoralna, t. 2: *Teologia pastoralna szczegółowa*, red. R. Kamiński, Wydawnictwo Atla 2, Lublin 2002 ss. 660, ISBN 83-913899-9-7.

Działalność duszpasterska Kościoła opiera się z jednej strony na niezmiennych zasadach, mających oparcie w Objawieniu i tradycji chrześcijańskiej, lecz z drugiej strony duszpasterstwo jest uwarunkowane czasem i okolicznościami. Niezmiennie zasady stanowią fundament każdej koncepcji duszpasterstwa i nie mogą być kwestionowane w żadnym okresie czasu. Koncepcje duszpasterskie nie pozostają jednak niezależne od wyzwań danej epoki. Nie ma bowiem duszpasterstwa uniwersalnego na wszystkie czasy i dla całego Kościoła. Jest ono zawsze przystosowane do określonych warunków miejsca i czasu. Realizacją praktycznej działalności Kościoła w świecie współczesnym zajmuje się teologia pastoralna szczegółowa, której poświęcony został drugi tom podręcznika pt. *Teologia pastoralna*.

Podręcznik składa się z ośmiu rozdziałów, poprzedzonych wprowadzeniem redaktora podręcznika, ks. prof. dra hab. Ryszarda Kamińskiego. Na końcu podręcznika umieszczono zestawienie literatury przedmiotu (s. 627–646), wykorzystanej w dwóch tomach podręcznika teologii pastoralnej oraz informacje o dwudziestu autorach, pochodzących z różnych ośrodków teologicznych w Polsce, którzy uczestniczyli w powstawaniu omawianego tomu podręcznika¹.

Pierwszy rozdział ukazuje parafię jako miejsce realizacji duszpasterstwa Kościoła. Na początku przedstawiono powstanie i rozwój parafii jako podstawowej struktury duszpasterskiej, będącej wytworem Kościoła historycznego. Następnie ukazano współczesną wizję parafii zawartą w nauczaniu Soboru Watykańskiego II (1962–1965) i w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Nauczanie Kościoła

¹ W tworzeniu drugiego tomu podręcznika teologii pastoralnej wzięli udział następujący autorzy: R. Kamiński, A. Baczyński, R. Bieleń, B. Drożdż, M. Fiałkowski, A. Kaczor, J.J. Janicki, J. Kochański, B. Mierzwiński, M. Ostrowski, S. Pamuła, A. Przybecki, W. Przygoda, G. Siwek, A. Tomkiewicz, J. Wal, J. Wilk, H. Wrońska, M. Zajac, A. Żądło.

współczesnego akcentuje wspólnotowy wymiar parafii, co znajduje swój wyraz w strukturach wspólnotowych istniejących w parafii. Podręcznik omawia tutaj prezbiterium parafialne, parafialną radę duszpasterską i małe wspólnoty religijne istniejące w parafii. Kolejne zagadnienia podjęte w pierwszym rozdziale drugiego tomu podręcznika teologii pastoralnej to: funkcje podstawowe i uzupełniające parafii, wizyta duszpasterska (kolęda) i kancelaria parafialna. Zarówno wizyta duszpasterska, jak i kancelaria parafialna, stwarzają okazję nie tylko do nawiązania bliskich kontaktów duszpasterza z parafianami, ale są także dobrym środkiem do ewangelizacji parafialnej. Rozdział pierwszy kończy prezentacja współczesnych propozycji odnowy parafii, które aktualnie wdrażane są w wielu parafiach w różnych krajach, w tym także w Polsce.

Rozdział drugi podejmuje zagadnienia dotyczące diecezji i dekanatu. Podstawową przestrzenią dla realizacji duszpasterstwa jest bowiem nie tylko parafia, lecz także diecezja i dekanat. Wobec coraz bardziej skomplikowanych wyzwań, przed którymi stoi współczesne duszpasterstwo, szczególnego znaczenia nabierają struktury łącznikowe, zarówno między dekanatem i parafią, jak i między dekanatem a diecezją. W tym kontekście ukazano także problematykę duszpasterstwa w dużym mieście.

Na szczególną uwagę zasługuje rozdział trzeci, poświęcony duszpasterstwu zwyczajnemu (s. 131–308). Wydaje się, że mamy tutaj do czynienia z pierwszym w Polsce całościowym i aktualnym opracowaniem duszpasterstwa zwyczajnego po Soborze Watykańskim II. Pięciu specjalistów zaprezentowało teologię i praktykę posługi nauczania, uświęcania i posługi pasterskiej. W posłudze nauczania przedstawiono teologię przepowiadania, praktykę przepowiadania, zasady i praktykę katechizacji. W posłudze uświęcania zwrócono uwagę na miejsce liturgii w życiu Kościoła oraz zaprezentowano liturgię w parafii. Opracowanie dotyczące posługi pasterskiej, będące jednym z nielicznych opracowań na ten temat w języku polskim, skupia się na służebnym charakterze urzędów i posług w Kościele, na chrześcijańskim stylu życia oraz działalności dobroczynno-społecznej.

Duszpasterstwu nadzwyczajnemu poświęcony jest rozdział czwarty omawianego podręcznika. Rozwój duszpasterstwa nadzwyczajnego przypada na XX wiek. Stanowi ono odpowiedź na specyficzne uwarunkowania i potrzeby konkretnych grup wiekowych, zawodowych, społecznych, celowych itp. Duszpasterstwo nadzwyczajne ma służyć swoją pomocą i inspiracją duszpasterstwu zwyczajnemu, które pozostaje zawsze podstawowe wobec wszystkich innych. W rozdziale czwartym, po wprowadzeniu w problematykę duszpasterstwa nadzwyczajnego, znajdziemy omówienie pięciu wybranych form tego duszpasterstwa, które wydają się być szczególnie ważne w obecnych czasach. Są to: duszpasterstwo bezrobotnych, duszpasterstwo akademickie, duszpasterstwo osób w drodze, duszpasterstwo trzeźwości i duszpasterstwo narkomanów.

Piąty rozdział recenzowanego podręcznika teologii pastoralnej dotyczy duszpasterstwa rodzin. Kościół poświęca temu duszpasterstwu wiele uwagi, akcentując przy tym jego fundamentalne znaczenie. Dzisiejsze zagrożenia małżeństwa i rodziny każą traktować duszpasterstwo rodzin priorytetowo. Rozważania piątego rozdziału otwiera refleksja

nad rodziną, jako podstawową drogą Kościoła. Następnie zaprezentowana została koncepcja duszpasterstwa rodzin, a więc pojęcie, podstawy i zasady tego duszpasterstwa. Kolejne paragrafy przedstawiają zadania i struktury duszpasterstwa rodzin, formację do pracy w duszpasterstwie rodzin oraz rodzinę jako podmiot urzeczywistnia się Kościoła.

Szósty rozdział omawia posługę charytatywną Kościoła. Czytelnik znajdzie w nim podstawy biblijne posługi charytatywnej Kościoła, historyczny rozwój tej działalności na przestrzeni wieków, ze szczególnym uwzględnieniem działalności charytatywnej Kościoła w Polsce. Ponadto rozdział ten zawiera informacje dotyczące organów charytatywnych Kościoła powszechnego (*Caritas Internationalis*, Papieska Rada *Cor Unum*), instytucji charytatywnych Kościoła w Polsce (*Caritas Polska*, Komisja Charytatywna Konferencji Episkopatu Polski), duszpasterstwa charytatywnego w diecezji i parafii.

Rozdział siódmy poświęcony został apostołatowi społecznemu katolików świeckich. Jest on podstawową formą własnego apostołstwa świeckich. Jego istotą jest przepajanie wszystkich dziedzin doczesnych duchem Ewangelii. Kierując się nauczaniem Kościoła współczesnego, które wskazuje katolikom dziedziny odnowy porządku doczesnego, podręcznik omawia między innymi: politykę i budowanie pokoju, kulturę, życie społeczno-gospodarcze, ekologię, środki społecznej komunikacji.

Ostatni rozdział podręcznika teologii pastoralnej, pod redakcją Ryszarda Kamińskiego, podejmuje zagadnienie duszpasterstwa indywidualnego. Duszpasterstwo, uwzględniając uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne, musi poszukiwać takich metod i środków, które pozwolą nawiązać osobowy kontakt ze współczesnym człowiekiem, aby doprowadzić go do prawdziwego spotkania z Bogiem, w konkretnych sytuacjach życiowych. Wśród różnych metod oddziaływania w ramach duszpasterstwa indywidualnego, podręcznik omawia: poradnictwo duszpasterskie, kierownictwo duchowe i duszpasterski telefon zaufania.

Omawiany tom podręcznika teologii pastoralnej zawiera też kompendium wiedzy na temat różnych form i rodzajów duszpasterstwa. Przedstawiając szczegółowe dziedziny duszpasterstwa, autorzy poszczególnych opracowań dobrze uchwycili specyfikę uwarunkowań i doświadczeń Kościoła w Polsce. Korzystając z dorobku współczesnych teologów europejskich, nie pominięto oryginalnych polskich doświadczeń, opisując metody i formy duszpasterstwa, wypracowane w Polsce. Podręcznik teologii pastoralnej, zarówno pierwszy² jak i drugi tom, wpisuje się w znaczący dorobek polskich teologów pastoralistów. Zbierając ich doświadczenia i osiągnięcia po Soborze Watykańskim II, będzie zapewne na wiele lat punktem odniesienia zarówno dla studentów teologii, jak i uprawiających tę dyscyplinę teologów.

O. Marek Fiałkowski OFMConv

² Zob. recenzję pierwszego tomu podręcznika teologii pastoralnej: „*Studia Pastoralne*” 2005, nr 1, s. 257–259.